

riksfinska och tornedalsfinska. Under 1980-talet togs de första initiativen till ett kommunalt samarbete mellan Torneå och Haparanda.

Riksgränsen mellan Norge och Sverige är en av de längsta i världen mellan två stater. Unionstiden 1814-1905 var speciell i ländernas historia. 1825-1885 fanns en mellanrikslag som innebar frihandel mellan länderna. Unionsupplösningen 1905 blev odramatisk i gränstrakterna, eftersom gränsbefolkningen under lång tid hade varit van vid kontakter med varandra och kände varandra. I nutiden har det börjat förekomma ett samarbete mellan gränskommuner, vilket bl a gäller Dals Ed i Sverige och Aremark och Halden i Norge.

Gränsområdet mellan Danmark och Tyskland har varit präglad av konflikter mellan staterna och av att nationella minoriteter, danska respektive tyska, bott på den andra sidan av riksgränsen. Danmark förlorade hertigdömena Slesvig, Holstein och Lauenburg i samband med kriget 1864. Efter en folkomröstning 1920 flyttades gränsen åter längre söderut. Det nordligaste Slesvig blev på nytt danskt. Minoriteterna på båda sidor av gränsen har fått bibehålla rätten att använda sina språk och rätten till egna skolor. I detta sammanhang kunde författaren mera ha anknutit till den forskning med åtföljande publikationer som "Institut for graensereion-forskning" i Aabenraa utfört sedan starten 1976 just rörande gränsen mellan Danmark och Tyskland.

Lundéns bok har en tonvikt på politiska och ekonomiska förhållanden och mindre på människors livsföring och kulturmöten. Detta hade ur etnologisk synvinkel varit intressant att få belyst. Här återstår kommande forskningsuppgifter inom det europeiska nätverk kring "Cultures of Borderlands" som utvecklas i

samarbete med Society International of Ethnology and Folklore, SIEF. Den här recenserade boken ger en god inblick i de övergripande villkoren i flera gränsområden i norra Europa, vilka jämförs på ett värdefullt sätt. Därigenom märks det kulturgeografiska perspektivet i framställningen, samtidigt som denna publikation utgör en väsentlig grund för kommande kulturvetenskaplig forskning.

Sveriges medeltida ballader. Bd. 5:1 Kämpvisor (Nr. 197-219), Skämtvisor I (Nr. 220-223) og Bd. 5:2 Skämtvisor II (Nr. 234-263). Utg. av Svenskt Visarkiv. Melodired. Margareta Jersild. Tekstred. Sven-Bertil Jansson. Almqvist & Wiksell, Sth. 2001. 372 + 375 s.

Anmeldt av Astrid Nora Ressem, Oslo.

Balladene tilhører den eldste gruppen av folkeviser i Nord-Europa. Den har vært gjenstand for stor interesse blant innsamlere og forskere, og har fortsatt høy status blant sangere. Danmark, Storbritannia, Færøyene, Island og Tyskland har allerede for lenge siden utgitt sine respektive vitenskapelige balladeutgaver, og med disse to bindene setter Svenskt Visarkiv punktum for mange års arbeide med utgivelsen av *Sveriges Medeltida ballader*. Det første bindet kom i 1983 og i løpet av disse 18 årene har det kommet fem bind, der bind 4 og 5 er delt i to. Forarbeidene begynte allerede i 1951 da Svenskt Visarkiv ble opprettet, og et systematisk og grundig arbeide har resultert i et imponerende bokverk. Opprinnelig var det planlagt ni bind, hvorav fem skulle inneholde tekster og melodier av 260 balladetyper, to bind var avsett til tekstkommentarer, ett til melodikommentarer og til slutt skulle det komme et supplement- og registerbind.

Slik ble det dessverre ikke. De fem planlagte tekst- og melodibundene vokste seg riktignok til syv enheter, men de fire supplerende bindene kommer ikke til å bli utgitt.

Utgivelsen følger i hovedtrekk utgivelsesprinsippene fra *Danmarks gamle Folkeviser* (Kbh. 1853-1965), forkortet DgF. Redigeringen følger type og klassifikasjonssystemet i TSB-katalogen (*The Types of the Scandinavian Medieval Ballad*, Oslo 1978), som deler inn balladene i seks hovedgrupper: A; naturmytiske-, B; legende-, C; historiske-, D; ridder-, E; kjempe- og trollballader og sist men ikke minst F; skjemteballader. Hver av disse gruppene omfatter en rekke viser med hvert sitt typenummer, og hver type forekommer som oftest i mange varianter. I tillegg til TSB-nummer har dette verket etablert sitt eget typenummersystem, SMB 1-263 (*Sveriges Medeltida Ballader*). I motsetning til DgF er det her satt et tak på 25 varianter av hver balladetype. Disse er trykt i sin helhet, mens det er gjort rede for eventuelt resterende i variantlister. Det viktigste utvalgsprinsippet er alder, og variantene er trykt i kronologisk rekkefølge. Andre utvalgsprinsipper er geografisk spredning, skillingstrykktekster, hensyn til kvalitet i tekst/melodi og hvorvidt balladen er trykt tidligere. Det er gjort rede for prinsipielle valg i første bind.

Første del av bind 5:1 inneholder 23 typer av kjempe- og trollballadene ("Kämpavisor"). Dette er ingen stor gruppe i Sverige, og de aller fleste typene har adskillig færre enn 25 varianter og er dermed komplette. Kun *Sven Svanevit* (Norge: *Sven Svane*) og *Ramunder* (Norge: *Råmund unge*) overskrider grensen og har variantliste. Av 14 skjemteballadetyper i bind 5:1 og 30 i bind 5:2, er det henholdsvis 6 og 10 ballader som ikke blir full-

stendig presentert. Fordelen med å ha et tak for antall oppskrifter som skal dokumenteres, er at utgivelsen ikke vokser seg uhandterlig stor og dyr. Ei vise som bl.a. *Lars og Mas* (Norge: *Han Mass og han Lasse*) har 77 varianter og *Bonden och Kråkan* (Norge: *Kråkevisa*) har hele 188 varianter. Ulempen er at de mest populære balladene ikke blir vist i sin fulle bredde. Både sangere og forskere går glipp av lett tilgang på arbeidsredskap. Og når det gjelder skjemteballadene er dette kanskje ekstra trist da de i liten grad har vært trykt tidligere. Sammenlignet med de andre balladetyperne har de hatt lavere status blant tekstforskere og utgivere, men etter variantmengden å dømme virker det som om de har vært av de mest populære blant sangerne og deres tilhørere. Skjemteballadene er en mye mer uregjerlig gruppe enn de andre balladene, og ble heller ikke betraktet som kjempeviser eller ballader før TSB-katalogen ble laget. De utfordrer rammene for hvordan en ballade skal være både i forhold til form og innhold. Muntlig tradisjon er i stadig forandring og mange bruddstykker har overlevd som barneviser og regler og passer dårlig inn i ideen om balladen som høyverdig litteratur fra middelalderen. Men det er ingen grunn til å tro at skjemteballadene er av yngre årgang enn de andre balladene. Visa om *Germund Smed och Prästens dotter* finnes allerede i et manuskript fra 1572 og *Bröllopet i Kråkelund* er nedskrevet rundt 1600. I Norge står *Ramnebryllup i Kråkelund* i et skillingstrykk fra 1647. Selv om TSB-katalogen åpnet opp for skjemteballadene, har nok synet på hvilke ballader som skulle vært med, endret seg noe i dag, og Sveriges Medeltida Ballader bøter på det ved å legge til tre balladetyper som ikke har eget TSB-nummer, men SMB-nummer (261-263). En av disse er *Bakvända världen*, som også

er svært utbredt i Norge. Gjennom SMB-nummereringen løses det altså litt opp i tidligere typologiseringstankegang.

De valgene som er tatt i forhold til type og redaksjon, er gjort i forhold til en utgivelsestradisjon som speiler et visst syn på materialet. Typologiseringen i TSB-katalogen har til tross for omdiskuterte svakheter stått støtt som den hittil best fungerende måten å klassifisere de nordiske balladene på. Den egner seg godt til systematisering og gjenfinning i bøker og i arkiv, men nettopp fordi den fungerer så godt er den også med på å sette premissene for forskning og synet på hva en ballade er. Antatt høy alder sammen med innhold som peker langt tilbake i tid, har vært noen av hovedgrunnene til at innsamlere tidlig begynte å interessere seg for balladene. Gjennom tittelen *Sveriges Medeltida ballader* understreker utgiveren balladenes tilknytning til middelalderen og gir andre føringer enn f.eks. *Ballader i Sverige* ville gjort (mer fokus på den levende balladen/variantmassen/kreativiteten).

Balladene klassifiseres ut fra tekst, og det er teksten som avgjør om ei vise er en ballade eller ikke. Balladene er episke og har ei historie å fortelle, men for at de skal kunne synges er de avhengig av en melodi. Dessverre har melodiene blitt stemoderlig behandlet av mange balladeforskere, og i tidligere balladeutgivelser har melodiene i beste fall kommet med som et tillegg til slutt. SMB tar et langt skritt i retning av å sidestille melodioppskriftene med tekststoppskriftene. Dette understrekes allerede i forordet til det første bindet. Videre under "Allmänna ederingsprinciper" står det at hensynet til en god melodi kan avgjøre om en ballade skal trykkes eller ikke. Hvis man skulle ta den fulle konsekvens av at en ballade først og fremst er ei vise og ikke en literær tekst, kunne man tenke seg at tekster

med melodi skulle komme lenger fram i prioriteringsrekken. Tidligere nevnte *Lars og Mas* har 14 trykte melodier og 19 som ikke er trykt.

Utgaven har et godt format og god design, både typografisk og i forholdet mellom tekst, melodi og kommentarer. Alle bindene har omslag med bilde av maleri fra 1492 fra Södra Råda kirke, Värmland.

Det er en enorm kunnskap som ligger bak utgivelsen av *Sveriges Medeltida Ballader*. Men mye av kunnskapen som dette arbeidet har produsert, får vi ikke ta del i. At fire av de planlagte bindene ikke kommer ut, er et stort tap med tanke på utdypende kommentarer til materialet og de utvidede innfallsvinklene som et register ville gitt. Spesielt melodiene lider under dette. Et register ville bl.a. kunne vise til ulike tekster med samme eller nært beslektet melodi og vise at tekst og melodi ikke er en fast og bundet enhet. Denne utgaven viser hvordan tekstene varierer, men ikke så godt hvordan melodiene varierer. Det er publisert og forsket svært lite på bal-lademelodier tidligere, og det er derfor ekstra synd at melodikommentarene uteblir. Det er bare å håpe at de involverte har lyst og anledning til å skrive utdypende artikler og bøker om emnet.

Bø, Gudleiv og Magne Myhren, *Draumkvedet: Diktverket og teksthistoria*. Oslo 2002: Novus. 135s.

Anmeldt av Velle Espeland, Norsk visearkiv, Oslo

Draumkvedet er den mest gåtefulle av alle folkevisene våre, og det finst neppe noko anna folkevise i heile verda som har vore opphav til så mange kommentarar, bøker og avhandlingar. Heilt frå dei første dokumentasjonane i 1840-åra, har denne bal-